



دانشگاه معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد  
رشته: مدرسسی معارف اسلامی  
گرایش: آشنایی با منابع اسلامی

عنوان:

# تحلیل سبک بیانی و آموزه‌های صحیفه سجّادیه درباره ماه رمضان

استاد راهنما:

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر مجید حیدری‌فر

استاد مشاور:

جناب آقای محمدعلی مجد فقیهی

نگارش:

ایمان مرادی

زمستان ۱۳۹۸

# بسم الله الرحمن الرحيم

کلیه حقوق این پایان نامه اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس و...  
برای دانشگاه معارف اسلامی محفوظ است، نقل مطالب با ذکر مأخذ بلا مانع است.

## تقدیم نامه

این اثر ناچیز را تقدیم می‌کنم به:

به پیشگاه خدا والا و اسباب و واسطه‌های فیض الاهی و ولی نعمت عالم هستی امام  
زمان عجل الله تعالی فرجه که هستی جیره خوار سفره عنایات اوست، و نایب بر  
حش حضرت امام خامنه ای (زید عزه).

و ثوابش را به روح سید انبیاء و روح اهل بیت عصمت و طهارت علیه‌السلام و شهیدان  
والا مقام خصوصاً سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین علیه‌السلام و صاحب اصلی  
اثر حضرت امام سجاد علیه‌السلام و خانم فاطمه معصومه (س) امام راحل (ره) و روح  
علما و مراجع گذشته بالاخص روح حضرت آیت الله العظمی بروجردی (ره) و شهدای  
مدافع حرم و همه کسانی که بر ما حق دارند، نثار می‌کنم.

## سیاس نامه

حق شناسی و سیاس گویی از خصلت‌های بهشتیان است که هنگام گام نهادن در آن، این گونه سیاس ذات اقدس اله را ترنم می‌کنند: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْ لَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ».<sup>۱</sup> بر پایه فرموده ارجمند امام رئوف حضرت رضاعلیه السلام: «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعِمَ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ»<sup>۲</sup> بر خود لازم می‌دانم که در آغاز از خدای مهربان و از همه کسانی که مرا در تدوین این پژوهش کمک کردند، خاضعانه قدردانی کنم. تقدیر و تشکر از پدر و مادر و همسر که در طول تحصیل از یاوران و همراهانم بودند و به ویژه از:

استاد بزرگوار راهنما: حجت الإسلام و المسلمین آقای دکتر مجید حیدری‌فر

و استاد محترم مشاور: جناب آقای محمدعلی مجد فقیهی

که با صبر و حوصله فراوان، این تحقیق را مطالعه کرده و شاگرد کوچکشان را از راهنمایی‌های دقیق و دلسوزانه و پدرانه و مشاوره‌های عالمانه و راهگشای خود بهره‌مند ساختند. ضمن آرزوی سلامتی و موفقیت برای آن عزیزان، دوام و مزید توفیق آن بزرگواران را نیز، از خدای متان مسئلت دارم. امیدوارم که خدای سبحان زحمات همه عزیزان را در درگاه خویش قبول و به همه آن‌ها اجر و پاداش جزیل عنایت فرماید. در پایان سخن باید گفت: اگر در این مجموعه حسنی به چشم می‌خورد مرهون الطاف الاهیة و ارشادات و راهنمایی‌های اساتید بزرگوار است و اگر در آن کاستی و خطایی موجود است از کمی علم و فضل ماست.

۱. اعراف(۷): ۴۳

۲. صدوق، عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۴.

این نوشتار با عنوان «تحلیل سبک بیانی و آموزه‌های صحیفه سجّادیه در باره ماه رمضان» است و اهمیت آن بدین شرح است که دعاهای امام سجّاد علیه‌السلام از سبک هنری و ادبی ویژه‌ای برخوردار است، و توجه به این بُعد که با رویکرد ادبی و زیباشناختی شناخته می‌شود بسیار ضروری است. محققین در طول تاریخ در نوشتارها و بیاناتشان به رویکردهای فلسفی، عرفانی و اخلاقی ادعیه صحیفه سجّادیه پرداخته‌اند و تعداد انگشت شماری به ابعاد ادبی و زیباشناختی ادعیه صحیفه سجّادیه پرداخته‌اند، اما مع الاسف این بُعد از ادعیه با همه اهمیتی که دارد به دست فراموشی سپرده شده است.

روش اجرایی این تحقیق ترکیبی از نقلی و حیانی و ادبی زبان شناختی است که تحلیل اطلاعات آن تحلیلی توصیفی و مفهومی و گزاره‌ای است و اطلاعات آن نیز با جستار در اسناد نوشتاری و سامانه‌های رایانه‌ای و نرم‌افزارهای علمی، گردآوری شده است. این پژوهش بر واکاوی سبک‌شناسی ادعیه رمضانیه صحیفه سجّادیه با بهره‌گیری از میراث عربی - اسلامی وابسته است و درصدد یافتن تفاوت سبک دعاهای صحیفه سجّادیه با سبک‌های بشری در شعر و نثر و سایر ادعیه ماثوره معصومین علیهم‌السلام است. به کارگیری اسلوب بلاغت در این نوشتار هم چون زیبایی الفاظ، سجع و آهنگ گفتار، حالات موسیقایی، نظم شگفت و تألیف بدیع، موقعیت‌شناسی و مقتضای حال، استفاده از استعارات، تشبیهات، کنایات و تعریضات و حالات نیایش‌ها و ادعیه و سوز مناجات برای گوینده آن... از دیگر فنون و سبک‌های برجسته صحیفه سجّادیه است که تأثیر شگرفی بر جان انسان می‌گذارد و به هنگام تلاوت، قلب شنوندگان را می‌رباید.

دقت در سطح محتوا و معارفی صحیفه مبارکه سجّادیه، اقیانوس بی‌کرانی از معارف نیایشهای این کتاب مانند معارف اندیشه‌ای و اصول اعتقادی، انگیزشی و اخلاقی، اجتماعی، معارف فردی و عبادی و... را در مقابل دیدگان ظاهر می‌سازد. حضرت در این ادعیه با الفاظ و عباراتی جدید در قالب نیایش به همگان تعلیم خداشناسی و خدایابی و خودشناسی و راه و راهنما شناسی داده، همو به کمک، تشبیه، مجاز، کنایه و استعاره و سایر اسلوب بلاغی سعی وافر بر آن داشته تا به نحوی افق دید و سطح اندیشه و تفکر خود را برای دیگران مجسم نماید.

### واژگان کلیدی

سبک‌شناسی صحیفه سجّادیه، تحلیل سبک بیانی صحیفه سجّادیه، سبک زبانی صحیفه سجّادیه، سبک آوایی و موسیقایی صحیفه سجّادیه، سبک بلاغی صحیفه سجّادیه، سطح محتوا و معارفی صحیفه سجّادیه، ادعیه رمضانیه صحیفه سجّادیه.

## فهرست مطالب

### فصل یکم:

#### کلیات و پیش‌نیازهای پژوهش

۱- نوشتار یکم: کلیات .....	۲
۱-۱- مسأله تحقیق .....	۲
۱-۲- پیشینه موضوع و تحقیق .....	۲
۱-۳- امتیاز این تحقیق .....	۲
۱-۴- ضرورت تحقیق و انگیزه انتخاب موضوع .....	۳
۱-۵- اهداف تحقیق .....	۳
۱-۶- پرسشهای تحقیق .....	۴
۱-۶-۱- سؤالات اصلی .....	۴
۱-۶-۲- سؤالات فرعی .....	۴
۱-۷- روش تحقیق .....	۴
۱-۸- نمایی اجمالی از هندسه تحقیق .....	۴
۲- نوشتار دوم: چیستی و چرایی و پیشینه و گونه‌های سبک .....	۵
۲-۱- چیستی‌شناسی واژه سبک .....	۵
۲-۱-۱- سبک در لغت .....	۵
۲-۱-۱-۱- فرهنگ عربی .....	۵
۲-۱-۱-۲- فرهنگ لاتین .....	۵
۲-۱-۱-۳- فرهنگ فارسی .....	۶
۲-۱-۲- سبک در اصطلاح .....	۶
۲-۱-۳- تعریف برگزیده از سبک .....	۶









- ۱-۲-۴-۲. ربوبیت تشریحی ..... ۵۳
- ۱-۲-۴-۳. خالقیت و ربوبیت در کتاب الاهی ..... ۵۳
- ۱-۵-۵. کلمات درود و تحیت و سلام ..... ۵۴
- ۱-۵-۱. درود بر پیامبر صلی الله علیه وآله ..... ۵۴
- ۱-۵-۲. درود بر ماه رمضان و اوصاف آن ..... ۵۴
- ۱-۶-۱. ذکر نام خاتم المرسلین ..... ۵۵
- ۱-۷-۱. تکرار کلمات یک ماده در یک جمله ..... ۵۵
۲. نوشتار دوم: تحلیل سبک ادبی (بلاغی) سطح مرتبط با علم معانی و بیان در ادعیه رضائیه ... ۵۷
- ۱-۲-۱. تحلیل سطح مرتبط با علم معانی در ادعیه رضائیه صحیفه سجّادیه ..... ۵۸
- ۱-۱-۲-۱. چیستی شناسی علم معانی ..... ۵۸
- ۲-۱-۲-۱. فواید علم معانی ..... ۵۹
- ۳-۱-۲-۱. تحلیل موضوعات علم معانی در ادعیه رضائیه صحیفه سجّادیه ..... ۵۹
- ۱-۳-۱-۲-۱. ایجاز ..... ۵۹
- ۲-۳-۱-۲-۱. اطناب ..... ۶۰
- ۲-۲-۱. تحلیل سطح مرتبط با علم بیان در ادعیه رضائیه صحیفه سجّادیه ..... ۶۱
- ۱-۲-۲-۱. چیستی شناسی علم بیان ..... ۶۱
- ۱-۱-۲-۲-۱. معنای لغوی ..... ۶۱
- ۲-۱-۲-۲-۱. معنای اصطلاحی ..... ۶۱
- ۲-۲-۲-۱. تحلیل موضوعات علم بیان در ادعیه رضائیه صحیفه سجّادیه ..... ۶۲
- ۱-۲-۲-۲-۱. استعاره و تقسیمات و ارکان آن ..... ۶۲
- ۲-۲-۲-۲-۱. ارکان استعاره ..... ۶۳
- ۳-۲-۲-۲-۱. تقسیمات استعاره در ادعیه رضائیه صحیفه سجّادیه ..... ۶۳
۳. نوشتار سوم: تحلیل سطح مرتبط با علم بدیع در ادعیه رضائیه صحیفه سجّادیه ..... ۶۵
- ۱-۳-۱-۱. چیستی شناسی واژه علم بدیع ..... ۶۶
- ۱-۱-۳-۱-۱. معنای لغوی ..... ۶۶
- ۲-۱-۳-۱-۱. معنای اصطلاحی ..... ۶۶
- ۲-۳-۱. گونه‌های صنعت علم بدیع در ادعیه رضائیه صحیفه سجّادیه ..... ۶۷
- ۱-۲-۳-۱. محسنات لفظی ادعیه رضائیه صحیفه سجّادیه ..... ۶۸





- ۱-۲. اصل دوم. نبوت و امامت (راهنماشناسی) ..... ۱۱۹
- ۱-۲-۱. نبوت عامه در نیایش‌های صحیفه سجّادیه (داور خروج موضوعی) ..... ۱۱۹
- ۲-۲-۱. نبوت خاصه در نیایش‌های صحیفه سجّادیه ..... ۱۲۰
- ۱-۲-۲-۱. چپستی شناسی واژه صلوات ..... ۱۲۰
- ۲-۲-۲-۱. صلواتهای امام سجّاد علیه‌السلام در صحیفه سجّادیه ..... ۱۲۲
- ۳-۲-۲-۱. اسرار تکرار صلواتهای صحیفه سجّادیه ..... ۱۲۳
۲. نوشتار دوم: معارف انگیزشی و اخلاقی ادعیه رمضانیه صحیفه سجّادیه ..... ۱۲۴
- ۱-۲. فضایل اخلاقی ..... ۱۲۴
- ۱-۱-۲. توفیق توبه ..... ۱۲۴
- ۲-۱-۲. توفیق دوری از گناه، و حفظ از ارتکاب نافرمانی اوامر الاهی ..... ۱۲۵
- ۳-۱-۲. استعاذه به خدا از وساوس درونی و بیرونی (شیطان، هوای نفس) ..... ۱۲۵
- ۱-۳-۱-۲. صفات پناهگاه در سوره ناس ..... ۱۲۶
- ۲-۳-۱-۲. استعاذه‌های امام سجّاد علیه‌السلام به بارگاه الاهی ..... ۱۲۷
- ۲-۲. رذایل اخلاقی ..... ۱۳۱
۳. نوشتار سوم: معارف اجتماعی ادعیه رمضانیه صحیفه سجّادیه ..... ۱۳۲
- ۱-۳. انواع ارتباطات انسان ..... ۱۳۲
- ۱-۱-۳. ارتباط با خدا ..... ۱۳۲
- ۲-۱-۳. ارتباط با خویشان ..... ۱۳۲
- ۳-۱-۳. ارتباط با طبیعت ..... ۱۳۳
- ۴-۱-۳. ارتباط با دیگران (هم نوع خود) ..... ۱۳۳
- ۲-۳. حقوق همسایگی در دعای ۴۴ صحیفه سجّادیه ..... ۱۳۵
- ۱-۲-۳. تقسیم بندی اخلاق ..... ۱۳۵
- ۱-۱-۲-۳. نخست: اخلاق الهی ..... ۱۳۵
- ۲-۱-۲-۳. دوم: اخلاق فردی ..... ۱۳۶
- ۳-۱-۲-۳. سوم: اخلاق اجتماعی ..... ۱۳۶
- ۲-۲-۳. رابطه انسان با دوستان و همسایگان و حقوق آنها ..... ۱۳۶
- ۳-۲-۳. شایستگیان دوستی و همسایگی ..... ۱۳۶
۴. نوشتار چهارم: معارف کنشی و عبادی ادعیه رمضانیه صحیفه سجّادیه ..... ۱۳۷



## فصل یکم:

# کلیات و پیش‌نیازهای پژوهش

## ۱. نوشتار یکم: کلیات

پیش از ورود تفصیلی به موضوع رساله، ارائه گزارشی اجمالی از شناسه تحقیق ضروری است، از این رو به بیان کلیات می‌پردازیم:

### ۱-۱. مسأله تحقیق

سبک شناسان درباره وجود و عدم وجود سبک بیانی و تحلیل آن در متون وحیانی و غیروحیانی به چند گروه تقسیم می‌شوند. گروهی مطلقاً قائل به وجود سبک و گروهی قائل به عدم وجود آن و گروهی با شرایط و تفصیل وجود سبک در این متون را پذیرفته‌اند.

لذا کسانی که قائل به وجود سبک در متون وحیانی هستند برای اثبات قول خود به براهین و ادله‌ای متمسک شده‌اند که با این ادله میان سبک شناسی و بلاغت تفکیک و موجبات زیبایی و شیوایی کلام را فراهم می‌کند.

پس مسأله‌ای که در این تحقیق بدان پرداخته می‌شود بررسی و تحلیل سبک بیانی و آموزه‌های صحیفه سجّادیه در باره‌ی ماه مبارک رمضان است که با واکاوی سبکهای متعدد در ادعیه رضانیّه به زیبایی و شیوایی کلام پی می‌بریم و برای رسیدن به این تحلیل‌ها و آموزه‌ها نیاز به فن سبک شناسی است که در این تحقیق مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد.

### ۲-۱. پیشینه موضوع و تحقیق

کتابها و مقالات در این زمینه مانند شروح صحیفه سجّادیه نظیر شرح ریاض السالکین سید علی خان، شرح صحیفه فیض الاسلام، شرح عرفان اسلامی مکارم شیرازی، شرح صحیفه انصاریان و شرح شهود و شناخت استاد ممدوحی کرمانشاهی و کتاب صهبای حضور استاد مصباح یزدی که شرح دعای ۴۴ صحیفه است به عنوان پیشینه این بحث از لحاظ پرداختن به شرح این سه دعا مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

البته کتاب سبک‌شناسی صحیفه سجّادیه سید احمد سجّادی نیز برای سبک بیانی (زبانی، واژگانی، صرفی و ادبی (بلاغی) نیز مورد استفاده قرار گرفته است اما سبک بیانی این کتب به طور کلی است یعنی به طور اختصاصی به این سه دعا با بیان تحلیل سطح آوایی و صرفی و تحلیل سبک زبانی و ادبی (بلاغی) و تحلیل سطح محتوا و معارفی پرداخته نشده است. لذا ما در این تحقیق به سبک بیانی امام سجّاد علیه‌السلام در سه دعا فوق که مختص به ماه مبارک رمضان و بیان اوصاف این ماه در کتاب شریف صحیفه سجّادیه است پرداخته ایم. با بیان سطح زبانی و آوایی ادعیه رضانیّه و سطح زبانی و بلاغی و سطح محتوا و معارفی این سه دعا در سه فصل آن را اخصّ از سایر پژوهش‌ها ارائه می‌کنیم. بنابراین سایر پژوهشها و نوشته‌ها به طور خاص به این طرحی که ما ارائه داده ایم مورد بحث و بررسی قرار نداده‌اند.

### ۳-۱. امتیاز این تحقیق

به این موضوعی که ما انتخاب کردیم به صورت عام در شروح و مقالات اشاراتی شده است اما به نحو خاص



به آن پرداخته نشده است. و جنبه‌ی نو آوری آن پرداختن به تبیین و تشریح آموزه‌های ادعیه‌ی رضانیّه، به ویژه صحیفه مبارکه سجّادیه و تحلیل سبک بیانی آنها در سطوح گوناگون است. این پژوهش بر واکاوی سبک‌شناسی ادعیه‌ی رضانیّه صحیفه سجّادیه با بهره‌گیری از میراث عربی - اسلامی تکیه دارد و درصدد یافتن تفاوت سبک دعاهای صحیفه سجّادیه با سبک‌های بشری در شعر و نثر است. در این راه بسیاری از اندیشه‌ها و مفاهیم را در آشکار نمودن ویژگی‌هایی به کار می‌گیرد که خاص سبک منابع اسلامی از قبیل قرآن کریم و نهج البلاغه و نیایشهای صحیفه سجّادیه است. در این جا باید به این نکته اشاره کرد که به ویژگی پژوهش در دعاهای صحیفه سجّادیه از آن حیث که سخن سخنگویی هم‌چون دیگر سخنگویان نیست (کلام فوق بشری) را مورد بحث قرار دادیم و به پدید آورنده آن نپرداخته‌ایم و تنها به متن و مفاهیم و مضامین عالی‌هی آن محدود شده‌ایم تا از این حیث با قطره‌ای از دریای مواج معارفی و بلاغی این کتاب شریف آشنا شده باشیم.

#### ۴-۱. ضرورت تحقیق و انگیزه انتخاب موضوع

صحیفه سجّادیه مجموعه بی‌نظیری از معارف و حقایق بسیار عالی و بلندی است که در آن امام زین‌العابدین علیه‌السلام، در قالب دعا، عالی‌ترین مضامین تربیتی، اخلاقی، عرفانی، علمی، فلسفی، سیاسی، اجتماعی دنیوی و اخروی را به شاگردان مکتب اهل بیت آموخته که ما نیز از شاگردان مکتب این دانشگاه سبز برخورداریم که به بررسی و تحقیق و سبک‌شناسی در کلام امام چهارم علیه‌السلام درباره‌ی ماه رمضان بپردازیم و از نیایشهای رضانیّه حضرت در این اثر استفاده کنیم تا به زیبایی‌ها و نکات ناب سطوح زبانی و ادبی آن آشنا شویم.

صحیفه کامله سجّادیه در کنار قرآن حکیم، نهج البلاغه امیربیان و سایر منابع اصیل روایی، اصول دعایی و نیایشی جهان اسلام و صاحبان خرد و اندیشه را تشکیل می‌دهند. و نیایش‌های امام سجّاد علیه‌السلام در صحیفه، سرشار از مضامین لطیف و سبک‌های متعددی است. براین اساس در این تحقیق، نخست بر اساس ادعیه صحیفه کامله سجّادیه به وجود سبک‌های متعدد در کلام حضرت پرداخته می‌شود و در ادامه، به تحلیل و تبیین هر کدام از این سبک‌های موجود پرداخته می‌شود.

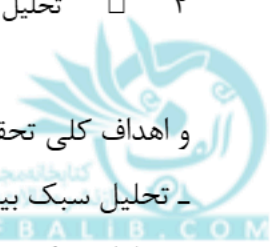
#### ۵-۱. اهداف تحقیق

هر پژوهشی می‌تواند دو هدف علمی (کشف قوانین و اصول علمی برای اثبات، تبیین و تکمیل یک نظریه) و عملی (راهکار عملی برای حل معضلات علمی و پاسخگویی به نیازها) داشته باشد.

گفتنی است برخی مراجع استفاده‌کننده از نتایج این تحقیق عبارت‌اند از:

۱. دانش‌پژوهان علوم قرآن و تفسیر و حدیث.

۲. مراکز پژوهشی حوزوی و دانشگاهی در رشته قرآن و حدیث.



و اهداف کلی تحقیق نیز به شرح ذیل است:

- تحلیل سبک بیانی و آموزه‌های دعای ۴۳ صحیفه سجّادیه
- تحلیل سبک بیانی و آموزه‌های دعای ۴۴ صحیفه سجّادیه
- تحلیل سبک بیانی و آموزه‌های دعای ۴۵ صحیفه سجّادیه

#### ۱-۶. پرسشهای تحقیق

۱-۶-۱. سؤالات اصلی

آموزه‌های ادعیه صحیفه سجّادیه درباره‌ی ماه مبارک رمضان چیست و تحلیل سبک بیانی آنها چگونه است؟

۱-۶-۲. سؤالات فرعی

۱. آموزه‌های دعای ۴۳ صحیفه سجّادیه در باره ماه رمضان چیست و تحلیل سبک بیانی آنها چگونه است؟
۲. آموزه‌های دعای ۴۴ صحیفه سجّادیه در باره ماه رمضان چیست و تحلیل سبک بیانی آنها چگونه است؟
۳. آموزه‌های دعای ۴۵ صحیفه سجّادیه در باره ماه رمضان چیست و تحلیل سبک بیانی آنها چگونه است؟

۱-۶-۳. سؤالات فرعی تر

۱. سبک بیانی چیست؟

۲. اشتراکات و افتراقات سبک بیانی با فصاحت و بلاغت چیست؟

۳. ویژگی‌های ادعیه صحیفه سجّادیه چیست؟

#### ۱-۷. روش تحقیق

روش اجرایی این تحقیق ترکیبی از روش نقلی و حیانی، ادبی زبان شناختی و روش تجزیه ای پردازشی است و تحلیل اطلاعات آن تحلیل مفهومی و گزاره ای توصیف شده است که اطلاعات آن نیز با جستار در اسناد نوشتاری و سامانه‌های رایانه‌ای و نرم‌افزارهای علمی، گردآوری شده است.

#### ۱-۸. نمایی اجمالی از هندسه تحقیق

این تحقیق در سه فصل تنظیم شده است که هندسه و ساختار هر فصل به طور اختصار بدین شرح است:

#### فصل یکم: کلیات و پیش‌نیازهای پژوهش

▼ نوشتار یکم. چیستی و گونه شناسی سبک

▼ نوشتار دوم. چرایی و اهداف سبک شناسی

▼ نوشتار سوم. افتراقات سبک شناسی با فصاحت و بلاغت

▼ نوشتار چهارم. شناسه های صحیفه سجّادیه

۱. ساختارشناسی صحیفه سجّادیه

۲. ویژگیهای ممتاز صحیفه سجّادیه

۳. اعتبار سنجی صحیفه سجّادیه

۴. کلام اندیشمندان در باره صحیفه سجّادیه

فصل دوم: تحلیل سبک زبانی و ادبی (واژگانی و صرفی و بلاغی) دعاهای ۴۳-۴۴-۴۵ صحیفه

سجّادیه

▼ نوشتار یکم: تحلیل سبک زبانی (سطح واژگانی و صرفی) ادعیه رمضانیه صحیفه سجّادیه

▼ نوشتار دوم: تحلیل سبک ادبی (بلاغی) و سطوح مرتبط با علم معانی و بیان در ادعیه رمضانیه

صحیفه سجّادیه

▼ نوشتار سوم: تحلیل سطح مرتبط با علم بدیع در ادعیه رمضانیه صحیفه سجّادیه

فصل سوم: تحلیل سبک محتوا و معارفی دعاهای ۴۳-۴۴-۴۵ صحیفه سجّادیه

▼ نوشتار یکم: معارف اندیشه ای و اصول اعتقادی

▼ نوشتار دوم: معارف انگیزشی و اخلاقی

▼ نوشتار سوم: معارف اجتماعی

▼ نوشتار چهارم: معارف (کنشی) فردی و عبادی

▼ نوشتار پایانی: جمع بندی و بیان دستاوردها و نوآوری ها و پیشنهادهای پژوهشی

۲. نوشتار دوم: چیستی و چرایی و پیشینه و گونه‌های سبک

در گذشته، ادیبان و اهل فن ادب و بلاغت در کار بررسی و واکاوی واژه سبک بوده‌اند، اما اختلاف دیدگاه آنها باعث شده که واژه‌ی سبک معانی گوناگونی به خود بگیرد.

۱-۲. چیستی‌شناسی واژه سبک

برای واژه سبک تعاریف متعددی بیان شده است که برخی از آن تعاریف را اینگونه بیان کرده اند:

۱-۱-۲. سبک در لغت

سبک را درسه فرهنگ اصیل مورد واکاوی قرار می‌دهیم که هر کدام به شرح ذیل است:

۱-۱-۱-۲. فرهنگ عربی

سابقه کاربرد اصطلاح سبک، در زبان عربی به قرن سوم هجری در آثار جاحظ و ابو هلال عسکری می‌رسد.

بنا بر آنچه در منابع لغوی و فرهنگ‌های معتبر آمده واژه‌ی سبک مصدر ثلاثی مجرد عربی است به معنای گذاشتن و ریختن و قالب گیری کردن زر و نقره.<sup>۱</sup>

۲-۱-۱-۲. فرهنگ لاتین

Style خود از ستیلوس یونانی مأخوذ است، به معنای آلتی فلزی یا چوبین که به وسیله آن حروف و

کلمات را بر روی الواح مومی نقش می‌کرده‌اند و از آن به عنوان یک روش و سبک نام برده‌اند.

۱. فراهیدی، العین، ج ۵، ص ۳۱۷؛ ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۱۲۹.

سبک در فرهنگ لغت فارسی به معنای ریختن، طرز خاص از نظم و نثر، شیوه، راه و روش، و هم معنا با الفاظی چون آداب رسوم، قاعده و قانون، اسلوب، طریق و فن است.<sup>۱</sup> و در فرهنگ لاتین واژه style نیز به معنای سبک و روش سخن گفتن، نوشتن یا عمل کردن به کار می‌رود.<sup>۲</sup>

سبک در اصطلاح ادبی به معنای طرز خاصی از نظم و نثر است که معادل style اروپایی است. روش خاص ادراک و بیان افکار بوسیله ترکیب کلمات و انتخاب الفاظ و طرز تعبیر.<sup>۳</sup>

امروز هم ایرانیان به «قلم» معنایی شبیه به سبک می‌دهند و می‌گویند: «فلان کس خوب قلمی دارد». <sup>۴</sup> به عبارت بهتر، سبک هر کس، روشی است که برای بیان اندیشه خود برمی‌گزیند مشروط به اینکه این روش را خود ابداع کرده باشد یا حداقل با روش دیگران متفاوت باشد.<sup>۵</sup>

به روش خاصی که شاعر یا نویسنده ادراک و احساس خود را بیان می‌کند، یا همان طرز بیان ما فی الضمیر قائل.<sup>۶</sup>

در فرهنگ زبان شناسان سبک به هنر تفسیر شده و به رابطه استوار میان آن دو اشاره نموده‌اند. زیرا واژه «فن» یا هنر یعنی حال و گونه گفته می‌شود «الرّجل یفنّ فی الکلام»<sup>۷</sup> یعنی سخن را به گونه‌های متفاوت و متناسب با انگیزه سخن و شنونده کلام بیان می‌کند مثلاً هرگاه سخنور به مناسبتی سخن می‌گوید، سخن را در یک وادی نمی‌آورد بلکه به تفتن روی می‌آورد. گاه به قصد تحقیق، کوتاه و گاه به قصد فهماندن، بلند و گاه به قصد تأکید تکرار می‌کند ولی توجه وی به کلام با نظر داشت مقتضای حال و میزان توجه و کثرت جمعیت و ارزش موقعیت است. بنابراین، کلمه سبک و هنر، یعنی مهارت و نوآوری و شیوه‌های بیان مطلب که گوینده آن را در کلام به کار می‌بندد.<sup>۸</sup>

سبک عبارت از وحدتی است که در آثار بیانی و نگارشی شخص به چشم می‌خورد، ولی زمینه‌های وحدت و اشتراک در آثار قلمی و نوشتارهای علمی، فقط لفظی نیست بلکه وحدت در تفکر و بینش نویسنده نیز

۱. دهخدا، فرهنگ فارسی، ج ۹، ص ۱۳۴۱۲؛ معین، فرهنگ فارسی، ص ۵۵۷.

۲. دهخدا، فرهنگ فارسی، ج ۹، ص ۱۳۴۱۲.

۳. همان.

۴. شمیسا، سبک شناسی نثر، ص ۱۷.

۵. محبوب، سبک خراسانی در شعر فارسی، ص ۴۹-۵۱.

۶. معین، فرهنگ فارسی، ص ۵۵۷.

۷. فراهیدی، العین، ج ۸، ص ۳۷۲.

۸. الکواز، سبک‌شناسی اعجاز بلاغی قرآن، ص ۳۵.